

BACHELOROPPGAVE

Mangel på sosiale faktorer hos barn og unge

Hva er sosial fattigdom og hvordan kan barnevernspedagogen forebygge dette?

av
106

Tina Therese Grøstad-Torjusen

Barnevern

BVS5 - 300

Mai 2013

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	2
2.0 Metode.....	3
2.1 Hvorfor skrive en litteraturstudie?.....	5
2.2 Litteratur brukt i oppgaven	5
3.0 Teori	7
3.1 Det Sosialkonstruksjonistiske perspektiv	7
3.2 Begrep.....	8
4.0 Del I. Sosial fattigdom som begrep	9
4.1 Relativ og sosial fattigdom	10
4.1.1 Nye syn på fattigdom?.....	12
4.2 Marginalisering og sosial eksklusjon	13
4.2.1 Nettverk og omsorg	15
4.3 Er det behov for sosial fattigdom som begrep?	16
4.3.1 Sosial fattigdom som et sosialt problem	17
5. 0 Del II. Forebygging av konsekvenser av sosial fattigdom	18
5.1 Skole og fritid.....	19
6.0 Avslutning	20
Litteraturliste	23
Vedlegg	26

1.0 Innledning

I denne oppgaven skal jeg presentere og belyse et begrep jeg selv har konstruert. Jeg skal vise hva sosial fattigdom er og hvilke konsekvenser det kan få for barn og unge. Ved å bruke min profesjon som barnevernspedagog skal jeg vise hvordan konsekvensene av sosial fattigdom kan forebygges. Fattigdom er et problem med forskjellige uttrykk i samfunnet. Og jeg skal vise hvordan fattigdom og sosial fattigdom er konstruert av menneskers forståelse av virkeligheten.

Min problemstilling er derfor:

Hva er sosial fattigdom og trengs det som begrep?

Hvordan kan barnevernspedagogen arbeidet med å forebygge dette problemet blant barn og unge?

Jeg vil starte oppgaven med å gjøre rede for hva metode er, og hvilken metode jeg har brukt for å svare på problemstillingen. Ved å vise til noen alternativer til litteraturstudie vil jeg si noe om hvorfor jeg har valgt dette som forskningsmetode. Jeg vil også komme med en kort presentasjon av litteraturen jeg har brukt. For å forstå problemstillingen min, har jeg brukt det sosialkonstruksjonistiske perspektiv. Jeg bruker dette perspektivet for å forklare hvordan mennesker former sin egen virkelighetsoppfattelse gjennom interaksjoner med andre mennesker. Fattigdom blir ofte forstått relasjonelt, altså at fattigdom oppstår i samfunnet ut fra mellommenneskelige relasjoner og samhandling. Fattigdommen oppstår mellom mennesker, ikke hos vert individ.

Problemstillingen gir to hovedpunkter å fokusere på. Derfor deler jeg inn drøftingsdelen i to.

I del I av drøftingen tar jeg for meg sosial fattigdom som begrep. Sosial fattigdom er ikke et begrep som blir brukt i forskning. Det er et begrep jeg selv har konstruert. Jeg skal argumenter for at sosial fattigdom kan brukes som begrep for å utvide forståelsen av hva mange, uavhengig av økonomi, sliter med i hverdagen. Det er et begrep som får fram at det er flere måter å være fattig på. Er man sosial fattig har man lite av viktige sosiale faktorer, som kjærlighet, omsorg, vennskap, gode opplevelser, trygghet, respekt, føle at en blir sett og god voksenkontakt. Jeg mener at det er en for snever forståelse av fattigdom, og bare knytte det til økonomi. Sosial fattigdom er etter mitt syn et sosialt problem. Jeg bruker derfor første del av drøftingen, til å vise hva jeg legger i begrepet sosial fattigdom og hvorfor jeg mener at sosial fattigdom er et sosialt problem.

I del II av drøftingen etter å ha etablert selve begrepet, fylt det med mening, vil jeg se nærmere på hvordan man kan forholde seg til denne problematikken, som profesjonell barnevernspedagog og hvordan forebygge konsekvensene av dette blant barn og unge. Forebyggingen må skje på forskjellige nivåer og arenaer i samfunnet. Dette er et ansvar som må legges til flere institusjoner som barn og unge er i, som skole, barnehage og diverse fritidsaktiviteter. Jeg har valgt å legge mitt fokus på forebygging, på et individnivå, fordi det er der jeg som barnevernspedagog vil jobbe. Jeg vil likevel nevne at det er nødvendig med forebygging på et samfunnsnivå, for å få en bredere utbredelse av effekt i befolkningen. For å forstå hvordan jeg kan forebygge sosial fattigdom blant barn og unge vil jeg bruke min profesjon som barnevernspedagog til å se på problemet. Jeg vil her ta utgangspunkt i barnevernspedagogen som miljø- og sosialarbeider. Jeg ser for meg at arbeidet vil foregå i skole og barnehage, eller i organisasjoner som Utekontakten, som møter barn og unge på deres arenaer.

2.0 Metode

I arbeidet med oppgaven er det nødvendig å bruke en metode for å finne svar på problemstillingen som er satt. Metoden bestemmer hvordan innsamlingen av data, altså all den informasjonen som kommer fram, systematiseres og brukes i arbeidet. Knut Halvorsen (2002a) presiserer det som «læren om de verktøy en kan benytte for å samle inn og systematisere informasjon.» Det vil da si at den metoden man velger å bruke for å utføre forskning, er den måten man mener vil gi de beste resultatene for innhenting av informasjon. Metoden brukes også for å presentere svaret på problemstillingen på best mulig måte.

Hvordan og på hvilken måte jeg samler inn dataene på, bestemmer hva jeg kan presentere i oppgaven. For å velge en metode, måtte jeg også velge mellom to tilnærminger, en kvantitativ metode, altså statistikk, eller det å telle opp et fenomen. Den andre tilnærmingen til innsamling av data er en kvalitativ metode, dette kan for eksempel være flere dybdeintervjuer. I kvalitativ metode er fremgangsmåtene hentet fra naturvitenskapen, der metoden er tilpasset til at det er mennesker og menneskelige fenomener, som forskeren undersøker (Johannessen, Tufte og Christoffersen, 2010). Samfunnsvitenskapelig metode gir verktøyene en forsker trenger for å innhente og forstå den sosiale virkeligheten. Spesielt gir disse metodene et utgangspunkt for hvordan informasjonen eller empirien skal analyseres og fortolkes (Johannessen et.al. 2010). Jeg har valgt å bruke en kvalitativ metode i stedet for en kvantitativ metode for å fortolke dataene jeg samler inn. Forskjellen på disse to metodene er i

følge Johannesen et.al. (2010) sagt på en veldig enkel måte, Kvalitativ metode behandler og fortolker data fra lyd, bilde og tekster. Disse dataene også ofte vanskelig å måle med tall og tabeller. I motsetning til kvantitativ metode som tar for seg data som kategoriserte fenomener og fokuserer på utbredelse og opptelling av disse fenomenene. Med denne oppsummeringen vil en litteraturstudie derfor kvalifiseres som en kvalitativ forskningsmetode.

For valg av metode er det nødvendig å være bevisst etterprøvbareheten til forskningen man gjør. For å komme med et resultat som kan aksepteres, er det nødvendig at alt av data kan etterprøves¹. Andre forskere skal kunne finne fram til de samme dataene som man har funnet selv. Halvorsen (2002a) beskriver det også som hvordan man samler inn, organiserer, bearbeider, analyserer og tolker de sosiale dataene på en så tydelig måte, at andre kan se hva man har gjort. Det er derfor viktig å ha system over det man skal forske på, samtidig som man er åpen og grundig (Johannesen et.al. 2010). Det legges derfor med søkerlogg som vedlegg i denne oppgaven.

Fordi jeg i denne oppgaven skal skrive om et begrep som ikke er brukt i forskning, må jeg ta et valg på hvordan det er best mulig å angripe problemstillingen. Derfor var det også avgjørende hva slags metode jeg har valgt å bruke for å kaste lys over problemstillingen. Valget av metode er spesielt viktig for hvordan jeg velger å fokusere og finne ut hva jeg skal legge i et begrep som ikke blir brukt i dagens forskning på fattigdom. Dalland (2012) sier at valget av metode må komme fram gjennom overveielser mellom hva som er mulig å gjennomføre, og hva som passer best for å komme fram til resultatet. Jeg vil i denne oppgaven presentere hva begrepet sosial fattigdom er. Dette er mitt eget begrep.

Hva fattigdom er, hvem som er fattige og hvordan samfunnet skal håndtere fattigdom, er spørsmål som hele tiden er oppe til debatt. Jeg har derfor valgt å se på hva andre forskere definerer fattigdom som, og finne mine egne definisjoner på hva sosial fattigdom er sammenlignet med den økonomiske fattigdommen. Valget av metode falt derfor på litteraturstudie.

¹ For at det skal være mulig å finne igjen kildene referer man fortløpende i teksten og skriver en litteraturliste med forfatter, tittel og årstall. I oppgaven brukes APA-stilen 6. utgave. Jeg bruker Høgskulen Stord/Haugesund sin versjon. Den er oversiktlig og jeg har brukt den før (Høgskulen Stord/Haugesund, 2013).

2.1 Hvorfor skrive en litteraturstudie?

En litteraturstudie stiller et forskningsspørsmål for å bruke allerede innsamlet empiri, for å svare på dette spørsmålet, ved å sette og analysere empirien i system (Aveyard, 2010).

Meningen med denne typen studie er å gjøre seg kjent med litteraturen som er skrevet om et emne. I alle profesjoner, men kanskje spesielt i helse- og sosialarbeid, er det nødvendig å være oppdatert på nye metoder og framgangsmåter. Det er også viktig å være klar over den nyere forskningen som foreligger på forskjellige områder. Problemet med dette er at mange ikke leser mer enn en rapport eller en artikkel. Og de vil derfor få et skjevt bilde av saken eller hendelsen. Med en litteraturstudie vil man kunne samle flere synspunkter fra forskjellige forskere, og man vil kunne gi en helhetlig vurdering av empirien som foreligger.

I samfunnsvitenskapelig metode forholder man seg til to typer data. Det er primærdata og sekundærdata. Primærdata vil si ny data som forskeren selv samler inn, gjennom flere datainnsamlingsmetoder. Sekundærdata eller andrehåndsupplysninger er data som andre har samlet inn før forskeren, som forskeren analyserer og fortolker (Halvorsen, 2002a.). En litteraturstudie vil derfor baseres på sekundærdata. Halvorsen (2002a) sier videre at det er flere typer sekundærdata. Det er data som kalles prosessdata. Det er data som oppstår fortløpende, som avisartikler, brev og stortingsmeldinger. Andre sekundærdata kan være data fra kirkebøker, offentlige registre og regnskaper. De sekundærdataene som blir brukt i dette litteraturstudiet, er forskningsdata som er samlet inn av andre forskere. Det som er en utfordring med disse dataene er at man hele tiden må vurdere representativitet, relevans og pålitelighet. Det er derfor viktig med kildekritikk. Jeg har valgt å skrive om et begrep som ikke er i bruk i forskning om fattigdom. Derfor har jeg valgt å skrive en litteraturstudie hvor jeg tar for meg forskjellige bøker og artikler, som omhandler fattigdom blant barn og unge. Og så dra noen linjer til det jeg mener burde ligge i begrepet sosial fattigdom.

2.2 Litteratur brukt i oppgaven

Jeg har valgt å konstruere mitt eget begrep. Derfor har det vært vanskelig å finne forskning på det temaet. Jeg bruker derfor litteratur som beskriver andre begrep, som kan brukes i samme kontekst som sosial fattigdom. Valget mitt har vært å fokusere på begrepene fattigdom, siden dette er en del av mitt eget begrep, marginalisering, sosial isolasjon, og sosial eksklusjon. Jeg har brukt litteraturen for å beskrive og definere disse begrepene. Jeg bruker begrepene videre til å gi fylde til mitt eget begrep, sosial fattigdom.

For å forklare hva det sosialkonstruksjonistiske perspektiv er har jeg brukt Halvorsen (2002b) *Sosiale problemer: en sosiologis innføring* og C. Wadel og C.C. Wadels bok *Den*

samfunnsvitenskapelige konstruksjon av virkeligheten, begge disse bøkene gir en god oversikt og forklaring på perspektivet.

Til begrepsforklaringer har jeg i hovedsak brukt Halvorsens (2002b) *Sosiale problemer: En sosiologisk innføring*. Boka gir en god oversikt over hva fattigdom er, og hvordan fattigdom har blitt forstått gjennom tidene. Også begrepene sosial eksklusjon og marginalisering blir forklart. Dette gjør at jeg kan se mitt begrep i forhold til andre mer etablerte begreper, i forskning om fattigdom og sosiale problemer. Andre bøker jeg har brukt for å få en forståelse av hva fattigdom er og hva det betyr for mennesker, og da spesielt for barn, er *Barnefattigdom* redigert av Tone Fløtten (2009) og *Fattigdommens dynamikk: Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet*, redigert av Harsløf og Seim (2008). Begge disse bøkene har gitt meg tilgang til flere forskjellige artikler, basert på forskjellige forfatteres forskning om fattigdom og hva det betyr for mennesker som lever med denne belastningen.

I arbeidet med å gi begrepet «sosial fattigdom» en dypere mening, har jeg brukt Kvellos: *Oppvekst: Om barns og unges utvikling og oppvekstmiljø* (2008). Jeg har også brukt Killén: *Barndommen varer i generasjoner: Forebygging er alles ansvar* (2013). Disse to bøkene har gitt meg et innblikk i hva slags sosiale behov barn og unge har, for at de skal kunne utvikle seg til positive og velbalanserte voksne mennesker. Disse bøkene har jeg også brukt for å forstå hvordan det er mulig å forebygge et problem som det er vanskelig å oppdage.

Jeg har brukt flere forskjellige forskningsrapporter. De er i hovedsak fra to av Norges største forskningsinstitutter, som begge forsker på levekår og livsløp. Det er henholdsvis Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) og Fafo Institutt for arbeidslivs – og velferdsforskning. De rapportene som kan trekkes spesielt fram er NOVA – rapport *Å ha, å delta, å være en del av gjengen: Velferd og fattigdom i et ungdomsperspektiv* av Sletten (2011) og Fløttens Fafo rapport fra 1999, *Sosial ulikhet: Fattigdom i Norge*.

3.0 Teori

I oppgaven skal jeg utvikle et nytt fattigdomsbegrep: sosial fattigdom. I dette begrepet legger jeg vekt på mangel av nødvendige sosiale faktorer, som venner, trygghet, omsorg fra foreldre og kjærlighet. Jeg skal se på hva sosial fattigdom er. Jeg har valgt et perspektiv jeg mener vil gi meg det mest differensierte synet på fattigdom og hvordan begrepet mitt kan konstrueres i relasjonen mellom mennesker. Derfor har jeg valgt å bruke det sosialkonstruksjonistiske perspektiv for å forstå hvordan sosial fattigdom kan være konstruert i samfunnet, og hvordan sosial fattigdom blir konstruert i barn og unges hverdag. Meningen er å prøve å forstå fattigdom og sosial fattigdom som fenomen, og å løse sosial fattigdom som et sosialt problem. Det er ment å gi en teoretisk ramme for drøftingen av sosial fattigdom.

3.1 Det Sosialkonstruksjonistiske perspektiv

I det sosialkonstruksjonistiske perspektiv menes det at menneskers forståelse og opplevelse av verden og virkeligheten rundt dem, er konstruert gjennom samhandlinger mellom forskjellige individer. Ved å være deltakere i vanlige forhold i hverdagen, vil alle mennesker til en hver tid skape og forstå sin egen virkelighet (Wadel, C. & Wadel, C.C. 2007). Wadel og Wadel sier videre at mennesker må vite en del om samfunnsforhold, for at de skal kunne fungere i hverdagen. For i det hele tatt å overleve, må man vite hvem man er i forhold til hverandre. Det er det sosialkonstruksjonistiske perspektiv. Jeg har valgt å skrive om et begrep, som ikke er et begrep brukt i dagens omtale av fattigdom. Derfor bruker jeg et perspektiv som prøver å forklare hvordan mennesker forstår verden rundt seg. Det sosialkonstruksjonistiske perspektiv er blitt brukt til å forklare mange forskjellige sosiale fenomener i samfunnet, som for eksempel sosiale problemer og fattigdom. Det legger vekt på menneskers prosesser for hvordan de forstår verden (Halvorsen, 2002b).

Det sosialkonstruksjonistiske perspektiv blir brukt for å forklare hva som gjør at en situasjon kan forstås som et sosialt problem (Halvorsen, 2002b). Schiefloe (2003) bruker beskrivelsen for hvordan nye studenter tilpasser seg hverdagen på et nytt studiested. Ting som virker stort og uoversiktlig i førstesemester, er lettere å forstå etter sommerferien. Den virkeligheten som blir brukt for sosial forståelse og relasjonsbygging, blir ikke oppfattet og forstått på samme måte av forskjellige mennesker. Etter hvert som barn og unge lærer, og blir eldre med mer erfaring, vil også oppfattelsen av det sosiale rom forandre seg. Dette er en prosess som skjer fortløpende gjennom hele livet. Virkeligheten vil hele tiden endres ved samspill med andre. Også gjennom den forståelse vi har, altså de erfaringene vi har fra tidligere, vil vi rekonstruere virkeligheten vår hele tiden (Røkenes & Hansen, 2006). I følge det sosialkonstruksjonistiske

perspektiv sier man at virkeligheten blir skapt i relasjonene mellom mennesker i sosialt fellesskap. Det er derfor ikke mulig å gi en objektiv beskrivelse av verden. Ettersom man vokser og utvikler seg, vil bilde og forståelsen av virkeligheten utvide seg. Man vil få en ny innsikt og en bredere forståelse. Virkeligheten kan derfor tolkes som et subjektivt fenomen (Halvorsen, 2002b). Med dette perspektivet vil man kunne se menneskers handling i sammenheng med hverandre. For å forstå fattigdom, og videre prøve å definere sosial fattigdom som begrep, er det nødvendig å se på hvordan mennesker skaper sin egen virkelighet i relasjonsprosessene sammen med hverandre.

3.2 Begrep

Sosialt problem

Sosiale problem har en sosial opprinnelse som kan virke truende for verdier eller interesser i samfunnet og det må være mulig å kunne finne en endring eller løsning med tiltak (Halvorsen, 2002b, s.22).

Fattigdom

Fattigdomsbegrepet er vidt. Det kan forklares og forstås i mange varianter. De klassiske forskjellene er absolutt fattigdom, og relativ fattigdom. Absolutt fattigdom er mangelen på de eksistensielle behov, mat, klær, husly og medisiner. Relativ fattigdom er mangelen på de resurser som sikrer at mennesker kan fungere sosialt (Fløtten, 2009).

Marginalisering

Dette er en prosess som presser noen individer eller grupper til ytterkanten av det sosiale fellesskapet. Prosessen gjør at det kan være vanskelig for de som er fortrenget å delta i samfunnet, ved for eksempel å være yrkesaktiv eller gå på skole. De som er marginalisert har ofte tynne bånd til storsamfunnet, og kan ha utfordringer med å se muligheter i framtiden (Klyve, 2006).

Sosial eksklusjon

I Norge knytter dette begrepet seg til sosiale rettigheter, og prosessene som fører til at en gruppe mennesker eller individer hindres i å ta disse i bruk. De sosiale rettighetene og pliktene er blant annet, rettsikkerhet, trosfrihet, stemmerett, verneplikt, plikt til å betale skatt og arbeidsplikt. Rettighetene gir rett til identitet, verdighet og selvrespekt. Alle har krav på å ha sin egen identitet ut fra, tro, etnisitet og kultur (Halvorsen, 2002b, s.158).

4.0 Del I. Sosial fattigdom som begrep

Når jeg nå snart er ferdig utdannet barnevernspedagog har jeg vært igjennom veldig mye forskjellig stoff. Alt fra jus og psykologi til miljøarbeid, sosiologi og relasjon- og kommunikasjonsarbeid. Dette har gitt meg en stor verktøykasse jeg kan bruke i mitt arbeid med barn og unge. Det er likevel noe jeg føler mangler i begrepsuniverset for oss som jobber med barn og unge i sosialt arbeid. Jeg mener det mangler et begrep som tar hensyn til rene sosiale faktorer. I dette kapitlet skal jeg forklare hva jeg legger i begrepet jeg har konstruert og valgt å kalle sosial fattigdom.

Begrep som «marginalisert» og «sosialt ekskludert» fokuserer mye på prosessene mennesker er i, og som til slutt ender med at de faller ut av fellesskapet. Enten det er snakk om jobb, utdanning eller fritid. Jeg ser at disse begrepene handler om en ende for deltakelse og aktivitet i samfunnet for mennesker i sårbare situasjoner. Sosial eksklusjon er mye brukt for å vise at mennesker ikke deltar i samfunnet, og fordi de ikke deltar i en periode, vil de ha problemer med å delta igjen senere i livet (Sletten, 2009). Satt på spissen kan det virke som at begrepet beskriver en generell latskap i mennesker. De deltar ikke, de fullfører ikke skolen, de prioriterer feil. Det kan kanskje til og med kalles sosial ulikhet fordi det dras linjer til individuelle valg eller prioriteringer (Harsløf & Seim, 2008). De sosialt ekskluderte blir etterhvert et sosialt problem fordi det kan føre til konflikter og oppløsninger av fellesskapet som holder et samfunn sammen. Det er mye det samme med marginalisering. De gjør noe, eller er noe, som gjør at de ikke blir like godt tatt imot i samfunnet som de «normale». Det være seg etnisitet, seksuell legning eller væremåte. Når jeg ser og leser dette ser jeg lite fokus på sosiale behov denne gruppen mennesker har. Mitt spørsmål er derfor om det er noe de mangler, eller har behov for som ikke blir oppfylt før de blir marginalisert og ekskludert?

I diskusjonene om fattigdom ser vi hele tiden fokuset på behov. Mennesker har behov for mat, vann, medisiner, husly og utdanning. Den absolutte fattigdommen tar hensyn til dette. Alle mennesker skal ha de absolutte behovene sine dekket. Ingen skal gå sultne, eller ikke få medisiner. I Norge er det ikke den absolutte fattigdommen med usikkerhet om mennesker har det de trenger for å eksistere som er problematisk. Det er ikke noen fare for at noen skal sulte og lide nød. Det blir derfor den relative fattigdommen og hva den betyr for mennesker som beskriver fattigdom som fenomen i Norge. Barn og unge uten den samme kjøpekraften som jevnaldrende kan føle seg utilstrekkelig og utvikle en negativ selvoppfattelse. Diskusjonen her er derfor om det er mulig å være fattig på sosiale faktorer, eller om man bare kan være fattig fordi man ikke har god råd. Samfunnets forståelse av hva fattigdom er, vil endre seg etter

kultur, tidsepoke og økonomi. Hva som er vanlig og forventet av samfunnet vil definere hva som gjør mennesker fattige. Sosial fattigdom kan forstås relasjonelt ved at samfunnet forventer at barn og unge skal få sine sosiale behov dekket, slik at de kan utvikle seg til å bli aktive deltakere i samfunnet når de blir eldre. Når forventingen ikke blir oppfylt, kan samfunnet kategorisere dem som sosialt fattige.

Spesielt for barn og unge, som er marginalisert og sosial ekskluder mener jeg mangler noe mer enn bare utdanning og god råd. De barna og ungdommene som lever med vold, rusmisbruk og omsorgssvikt får mye oppmerksomhet. Hva med de som ikke har et tydelig problem som samfunnet kan ta tak i? Det er ikke omsorgssvikt i den grad det skrives om i avisene, men det er barn som ikke får den sosiale oppfølgingen de har behov for. Det er snakk om de som lider i stillhet og som ikke kan si noe, de som lever i skam og er alene fordi de ikke blir sett.

I nettavisen til Dagbladet er det skrevet en kronikk, den er bare signert Barn av alkoholikere. Forfatteren forteller om sitt liv da hun var barn og levde med foreldre som var sterkt alkoholisererte. Hun beskriver at alle tegnene på at hun ikke hadde bra var der, og alle visste at noe var galt, og likevel var det ingen som gjorde noe. Det var ikke snakk om å sende en bekymringsmelding til barnevernet, men vise omsorg for et barn som trengte en trygg voksenperson på sin side. En voksen som kunne fortalt henne at det var ok å skamme seg over foreldrene sine, samtidig som man var glad i dem (Dagbladet, 8.5.2013)

4.1 Relativ og sosial fattigdom

Diskusjonene om hva fattigdom er og hvem som kan regnes som fattige har rast i hundrevis av år. Også årsakene til fattigdom er problemstillinger som har vært viktig i debattene.

Fattigdom har blitt regnet som en karakterbrist i individet og det er blitt regnet som en sykdom på den friske samfunnsorganismen (Halvorsen, 2002b). Løsninger fra samfunnets side har vært og «redde» barn fra sine syke, fattige familier og plassere dem i barne- eller fosterhjem (Halvorsen, 2002b, gjengitt etter Jamrozik & Nocella, 1998).

I Norge beskrives fattigdom som et relativt fenomen. Mennesker regnes som fattige når de i sammenlikning med gjennomsnittsbefolkningen kommer dårligere ut. Lysestøl og Meland (2012) beskriver relativ fattigdom som at de som lever i relativ fattigdom ikke får dekket sine behov i like stor grad som gjennomsnittet og at dette påvirker deres livskvalitet. I u-land er det den absolutte fattigdommen som brukes for måling av fattigdom. Den absolutte fattigdommen er beskrevet som mangelen på eksistensielle behov.

Hvem er fattige, hva mangler de og hvorfor er de fattige er spørsmålene rundt fattigdom. Det er med andre ord forskjellige måter å være fattig på. Det er flere forskere som påpeker at fattigdom er et spørsmål om verdivalg og holdninger (Fløtten, 1999). Mange familier som lever med en lavinntekt, vil ha seg frabedt å bli kalt fattige fordi de tjener mindre enn gjennomsnittet. De velger heller å prioritere annerledes og lever sine liv etter de resursene de har tilgjengelig. Det kan diskuteres at å måle fattigdom ut fra gjennomsnittsinntekt er mer en oversikt over inntektsulikhet, enn lavinntekt og fattigdom (Øia & Fauske, 2010). Fattigdom er en subjektiv opplevelse og blir konstruert i samfunnet av samfunnets deltakere. I relasjon til hverandre vil også forståelse av fattigdom oppstå. Sosial fattigdom konstrueres på samme måte. Mellom individer i samspill kan forståelsen av hva sosial fattigdom oppstå. Det alle kan være enige om er at fattigdom er et begrep som beskriver mangelen på noe. Tradisjonelt er dette penger og muligheter til å være deltakere i samfunnet. Det begrepet jeg konstruerer er et begrep som skal gi en forståelse av sosial fattigdom som mangel på kontakt og trygghet. Det er mangelen på å være sett, og at dette kan være vanskelig uavhengig av penger og økonomisk stabilitet.

Den relative fattigdommen er kanskje den vanskeligste og mest belastende typen fattigdom å leve under. Det å leve i et land hvor man vet at gjennomsnittsmennesket lever godt på sine inntekter, men likevel hele tiden vite at man ikke når opp til gjennomsnittet, er en belastning som mange sliter med. Det følger fortsatt med en stor skamfølelse for mange som sliter med økonomien. Barn og unge som lever med en i en lavinntektsfamilie kan ha problem med å følge sine jevnaldrende i sine kjøpevaner og dette kan skape en stor avstand mellom barn og unge med kjøpekraft og barn og unge uten. (Øia & Fauske, 2010) Sosial fattigdom handler ikke bare om ikke å få omsorg og oppfølging fra foreldre og skole, det handler også om å bli sett og respektert. I Norge som er et av de mer velstående landene er det vanskelig å leve under gjennomsnittet hvis man hele tiden har forventinger om at man skal ha en høyere «sosial status». I en befolkning bestående av alle typer mennesker er det naturlig at man definerer sin egen, egenverdi etter hvor i det sosiale hierarkiet man føler man står (Wilkinson & Picket, 2011).

Sosial fattigdom er noe annet enn relativ økonomisk fattigdom. Der den relative fattigdommen omhandler mennesker levestandard under gjennomsnittet, og de manglene som følger med dette. Mangel på muligheter til å delta på forskjellige viktige arenaer for sosialisering, kjøpe kraft, dårlig psykisk og fysisk helse, lav eller ingen utdanning. Sosial fattigdom beskriver mangelen på rene sosiale faktorer. Disse faktorene kan være, omsorg,

trygghet, venner, nettverk, kjærlighet, gode opplevelser og voksenkontakt. Det er etter min mening fullt mulig å være sosial fattig, og likevel ha en god stabil økonomi. Det sosiale fattigdomsbegrepet har jeg konstruert ut fra en mangel på et begrep som beskriver fravær av forskjellige sosiale faktorer, samtidig som at de fysiske faktorene er tilstede. Det er vist at problemene som følger relativ fattigdom kan komme igjen hos barna når de blir voksne. Relativ fattigdom er lavere levestandard enn gjennomsnittet, det er blitt forsket på flere utfordringer familier i relativ fattigdom ofte har. Sosial fattigdom kan ikke måles på samme måte. Det er ikke mulig å sette det inn i statistikk. For å se sosial fattigdom må det settes søkelys på trivsel, sosial aktivitet og deltakelse blant barn og unge.

4.1.1 Nye syn på fattigdom?

I 2012 ga UNICEF ut *Measuring Child Poverty: New league tables of child poverty in the world's rich countries* (Adamson, 2012). Dette er en rapport som gir en oversikt over relative og absolutt fattigdom i verdens rikeste land. I rapporten har UNICEF satt opp 14 punkter hvor barn mellom 1 – 16 som mangler to eller flere av disse punktene regnes som fattige. Unicefs liste inneholder her flere punkter som ikke kan regnes som livsnødvendige for barn og unge. Noen av punktene er internett tilgang, penger til å være med på skoleturer og muligheten til å feire spesielle dager og høytider, som bursdager og jul. Med dette kan man se at synet på fattigdom har forandret seg. Det er i like stor grad det jeg kaller sosiale fattigdom som er kommet i fokus. Menneskers livskvalitet ut over det aller mest nødvendige blir vektlagt i det mer utvidete synet på fattigdom (Fløtten & Pedersen, 2008).

Det forstås i større og større grad at fattigdom kan være sosiale forestillinger, krav og behov, mennesker ikke klarer å oppfylle. Når disse kravene og behovene fra samfunnets side ikke blir oppfylt kan det føre til at barn og unge ender som marginaliserte eller sosial ekskluderte.

4.2 Marginalisering og sosial eksklusjon

Barn og unge som av ulike årsaker ikke har mulighet til å delta på de samme arenaene som andre jevngamle, kan i kombinasjon med andre utfordringer i hverdagen utvikle annen problematikk. Dette kan igjen føre til at de faller utenfor samfunnets sosialt aksepterte rammer, også kalt sosial eksklusjon, eller de kan bli marginalisert (Frønes & Strømme, 2010). Fattigdom for barn og unge kan også forklares på denne måten «(...)foreldrene har enten ikke penger eller prioriterer ikke barna når de bruker penger.» (Øia & Fauske, 2010, s. 143) Disse foreldrene lever ofte med en følelse av utilstrekkelighet. Noe som kan føre til at deres relasjon til barna kan bli dårligere ved at det hele tiden ligger et stressелеment i kommunikasjonen, utover det at familien kan ha dårlig råd. Økonomi er absolutt en viktig faktor for at barn og ung skal ha det bra, og at mangelen på økonomiske resurser kan føre til at de kan få problemer, men det er ikke den eneste faktoren som fører til at barn og unge utvikler problemer.

For barn som lever uten å føle at de blir sett, og aldri deltar fordi de ikke har venner, eller har foreldre som ikke følger opp, kan det oppstå problemer. Dette er gjerne de barna og de unge som ikke helt passer inn noe sted. Når andre inviterer hjem, gjør ikke de det fordi de har foreldre som kanskje er psykisk syke, eller de ruser seg. Det må ikke være noen av disse årsakene, det kan være at barnet og ungdommen rett og slett ikke blir sett, eller ikke føler seg velkommen. Et av de største problemene med fattigdom er at det kan føre til marginalisering og i verste fall sosial isolasjon og eksklusjon (Frønes & Strømme, 2010). Det samme mener jeg kan sies om de barn og unge som er sosialt fattige. Sosialt fattige barn kan utvikle problemer uavhengig om de har en trygg økonomisk situasjon. Når de ikke får den oppfølgingen de trenger, kan det føre til at de ikke får mulighet til å utvikle og tilpasse seg sosialt. Killén (2013, s.36) nevner at det er noen foreldrefunksjoner som er viktigere enn andre. Disse er evnen til å ha empati med barnet, evnen til å se barnet og akseptere det som det er, engasjere seg positivt følelsesmessig i barnet og til å ha realistiske forventinger til barnets mestring. Dette er behov alle barn har, og sender signaler om, uavhengig om foreldrene er fattige eller rike. Hvis disse behovene ikke blir møtt, kan barnet få problemer med tilknytning til foreldre og andre omsorgspersoner. For at barnet skal utvikle seg til en tilpasningsdyktig og positiv ungdom og voksen, er det avgjørende at sosiale behov blir dekket.

Foreldre støtter og veileder barn og ungdom til å finne sin plass i det sosiale fellesskapet, og hjelper dem til å navigere på sosiale arenaer som er viktige for at de skal kunne lære seg å stå

på egne ben. Hvis de prosessene for utviklingen i barne- og ungdomstiden ikke får den oppfølgingen det er behov for, er det mulighet for en utvikling av sosialisering- og atferdsvansker. Når man har en vellykket prosess, vil man stå igjen med et individ som er selvstendig i et felleskap, har en framtidsoptimisme som gir et positivt selvbilde, kraft til å ta tak i forpliktelser, har handlekraft og er produktive (Kvillo, 2008, s. 64). For at disse sosialiseringprosessene skal lykkes må individene ha et godt støttende nettverk rundt seg. Disse prosessene er viktige for at barn og unge skal klare å tilpasse seg det sosiale fellesskapet som er så avgjørende for at barn og unge skal trives. Barn og unge som ikke klarer dette blir ofte marginaliserte. For barn og unge som er marginaliserte betyr det gjerne at de er i en «gråson» i forskjellige sosiale arenaer i livet. Det er prosesser som drar, eller dytter dem mot samfunnets ytterkanter (Øia & Fauske, 2010). Ungdom som er marginaliserte er de som ikke er helt med i fellesskapet, men de er ikke blitt fullstendig ekskludert heller. De henger i utkanten av de normale arenaene barn og unge møtes. Dette kan være skole, fritid og jobb (Ellingsen, Nilsen & Meling, 2009). Disse prosessene er ikke permanente, de forandrer seg hele tiden. Menneskers forståelse av seg selv vil forandre seg hele tiden, vi konstruere vår egen forståelse av oss selv i likhet med virkeligheten. De som kan være marginaliserte er både i en tilstand som marginalisert, og i en marginaliseringsprosess. Hva man gjør eller oppnår en dag, vil kunne påvirke hva man kan oppnå senere i livet. Med andre ord, hva man gjør i dag vil påvirke hva man gjør i fremtiden (Frønes & Strømme, 2010). Når de sosiale behovene som bør dekkes ikke blir oppfylt, kan dette føre til at barn og unge blir sosialt fattig. Før de blir marginalisert og ekskludert vil de være sosialt fattige. Begrepet viser vinduet før barn og unge registreres i ytterkantene av det sosiale fellesskapet. Marginaliseringsprosessene kan endres. Barn og unge som er marginalisert i en periode av livet, trenger ikke å være det livet ut (Øia & Fauske, 2010). Med tett oppfølging og trygge voksenpersoner som ser barna og ungdommen i deres hverdag, kan de som er i marginaliseringsprosessene og som er sosialt fattige, klare å skape seg nye muligheter til å møte verden.

Et steg videre i marginaliseringsprosessen er sosial eksklusjon. I Norge vil sosial eksklusjon bety hvordan marginaliserte mennesker kan få problemer med å tilegne seg sosiale rettigheter, eller prosesser som hindrer dem i å realisere dem (Halvorsen, 2002b). I motsetning er sosial inkludering ment som at medborgere skal kunne tilegne ferdigheter på samfunnets grunnleggende arenaer (Frønes & Strømme, 2010).

Sosial eksklusjon blir ofte knyttet til unge som faller ut av skolen, såkalte «dropouts», uten gjennomført utdanning og ferdigheter til å skaffe seg lønnet arbeid. Barn og unge uten

mulighet til å stå på egne ben med egnede ferdigheter kan fort bli avhengig av sosialhjelp. Dette kan igjen føre til at ungdommen faller ut av det sosiale fellesskapet og blir mer isolert. For barn og unge, som for alle mennesker, er nettverk av familie og venner helt avgjørende for et godt liv. Når barn og unge går fra å være marginaliserte til å bli sosialt isolert og ekskludert, er det det store nettverket som ofte mangler. En definisjon på sosial isolasjon og eksklusjon kan være «mangel på meningsfulle sosiale nettverk» (Halvorsen, 2005, s.56). Når barn og unge faller utenfor de sosiale plattformene som skole og jobb, mister de tilgang til jevnaldrende de vil utvikle sosial kompetanse og sosial tilhørighet med (Sletten, 2011). Barn og unges utvikling er avhengig av samspill med jevnaldrende. Konstruksjonene av identitet og selvoppfattelse skjer i samhandling med andre, på de sosiale arenaene som er tilgjengelige. En av de viktigste delene av oppveksten er sosialisering med venner. Barn og unges sosiale kapital og forståelse vil hele tiden utvikle seg videre i relasjon til andre jevnaldrende. Vennskap med andre vil være en sosial resurs som kan vare hele livet ut (Sletten, 2011, gjengitt etter Ridge og Millar, 2000, s.163).

4.2.1 Nettverk og omsorg

Barn og unge er i den mest sårbare perioden av livet hvor de i aller størst grad blir påvirket av faktorer utenom dem selv. Familie, venner og andre nettverk spiller en stor rolle for hvordan barn og unge utvikler seg videre i livet. Spesielt er dette viktig i overgangen til voksenlivet (Øia & Fauske, 2010). Skolen er i dag den arenaen hvor barn og unge blir formet. Faller de ut, risikerer de ikke bare framtidig utdanning og arbeidsliv, men også tilgangen de har på nettverk (Øia & Fauske, 2010). Nettverket i skolen er også utgangspunktet for nettverket utenfor skolen. Det er i denne perioden av livet at dannelsesprosessene er på det sterkeste. For de som senere blir marginalisert og til slutt ekskludert ser det ut til at noe mangler i denne perioden av livet. For å forklare begrepet sosial fattigdom ser jeg at det er noen sosiale behov spesielt barn og unge mangler, i en avgjørende del av livet. For å bli marginalisert må det være noe som gjør at du ikke lengre passer inn i de normer og vaner som blir akseptert som normale. Barn som ikke kan invitere venner hjem, fordi far eller mor ligger full på sofaen, vil etterhvert kunne bli marginalisert fordi nettverk som skal bygges på fritiden aldri blir opprettholdt (Kvelling, 2008). Et eksempel kan være at barnet ikke blir invitert hjem til andre. Etter hvert vil den kontakten barnet burde hatt med skolekamerater på fritiden borte fordi en alltid sier nei, eller at andre jevngamle begynner å se en forskjell. Når forskjellen blir brukt som en begrunnelse for at han eller hun ikke er som alle andre, vil det føre til at barnet blir marginalisert. De som ikke har kontakt med jevnaldrende, kan kalles sosialt fattige.

Om barn og unge opplever at foreldrene er emosjonelt fraværende, kan det bli vanskelig for dem å lære seg de sosiale kodene som er nødvendig for å opprettholde, og vedlikeholde et nettverk. Foreldrene skal hjelpe sine barn til å utvikle verdier, holdninger, ferdigheter og atferdsmønstre som gjør dem i stand til å bli aktive samfunnsmedlemmer som kan ta ansvar for seg selv og ta gode valg og klare seg selv økonomisk (Kvelling, 2008). Dette er en prosess i likhet med marginalisering og den sosiale konstruksjonen av virkeligheten som fortsetter livet ut. Hvis foreldre ikke kan, har kapasitet eller bryr seg nok om barnet og ungdommen, kan dette føre til at de får problemer med å tilegne seg disse ferdighetene. Barn og unge som er sosialt fattige kan ha foreldre som ikke er tilgjengelige til å gi den støtten og omsorgen de trenger for å utvikle seg til selvstendige individer.

«Når barn får oppleve følelsesmessige omsorg, styrkes deres mulighet for læring. Det bidrar til kognitiv utvikling og språkutvikling.» (Killén, 2013, s. 33)

Når foreldre gir den støtten og omsorgen barn og unge trenger for å utvikle seg sosialt, vil det bli lettere for dem å utvide nettverkene sine senere. Dette kan forebygge at sosial fattigdom utvikler seg til et mer alvorlig problem jo eldre barnet eller ungdommen blir.

Hvis disse behovene ikke blir dekket og barnet og ungdommen ikke lærer seg de sosiale normer og regler som samfunnet forventer blir fulgt, kan de ende opp som marginaliserte, isolerte eller ekskluderte. Det er disse barna og ungdommene som kan regnes som sosialt fattige. De har ikke fått den oppfølgingen de trenger for å passe inn, samtidig som barnehage, skole og andre omsorgspersoner ikke ser dem.

4.3 Er det behov for sosial fattigdom som begrep?

Definisjonen på sosial fattigdom er:

Sosial fattigdom er mangelen på sosiale faktorer som sikrer en positiv utvikling for barn og unge.

Jeg mener at det er behov for et begrep som omfatter de barn og unge som ikke synes i forskning på levekår, oppvekst og atferdsvansker. Det er mye forskning på de barna som kommer fra risikofamilier. Familier som sliter med rusmisbruk, vold og omsorgssvikt. Det blir satt inn mye resurser fra statens og kommunenes side for å forebygge disse problemene i befolkningen. Det er ikke like mye fokus på barn og unge som ikke får nødvendige sosiale behov dekket. Barn og unge som er sosialt fattige er gjerne de som ikke synes, de er ikke utagerende og de sliter ikke med tydelige psykiske lidelser. Det er snakk om de som ikke

klarer å navigere sosialt og ikke får den oppfølgingen de trenger fra foreldre og lærere. Disse barna kan etter min mening stå i fare for å utvikle alvorlige vansker senere i livet.

Vi trenger et begrep som tar for seg å mangle sosiale faktorer i livet, samtidig som alle andre behov blir oppfylt. Sosial fattigdom kan være et problem for alle. Det er ikke bare en gruppe barn og unge som kan slite med sosial fattigdom. I forskning om fattigdom er det mye fokus på marginalisering, sosial eksklusjon og isolasjon. Dette er viktige begrep, de beskriver de menneskene som svever i ytterkantene av det sosiale fellesskapet. De er en gruppe mennesker som, hvis man studerer bakgrunnene deres, alltid har hatt utfordringer. Disse problemene kan ha gjort det vanskelig å fungere sosialt. Det disse begrepene ikke sier noe om er de som det burde gå bra med, men som likevel fallet ut. Jeg mener vi trenger et begrep som beskriver de som ikke har de tydelige tegnene på at de kan utvikle eller ha et problem. Barn og unge som ikke synes i en skolesituasjon eller på andre sosiale arenaer kan utvikle alvorlige problemer.

Det er den sosiale konteksten og kvaliteten på samfunnet som bestemmer hvem som ender opp som marginalisert og ekskludert. Tradisjonelt er det de som «alltid» har hatt problemer i en eller annen form som blir skjøvet ut i ytterkantene av det sosiale fellesskapet. Og det er helt riktig at det er større mulighet for at mennesker blir marginaliserte hvis de har vokst opp i ressursvake hjem, utsatt for vold i oppveksten, rusmisbruk eller psykisk sykdom. Det er ikke dermed sakt at de er de eneste som kan falle ut.

Marginaliserte og ekskluderte mennesker er gjerne de som er ved veis ende i samfunnets øyne. Det er ikke mulig å synke lavere. De jeg mener er sosialt fattige er ikke marginalisert, men de er på vei til å bli det. Jeg ser en periode før de starter på den første utforbakken mot eksklusjon at det er mulig å ta tak i problemet.

4.3.1 Sosial fattigdom som et sosialt problem

Med Halvorsen (2002b) sin definisjon, kan sosial fattigdom regnes som et sosialt problem. Den sosiale opprinnelsen vil være mangelen på sosiale faktorer som er nødvendige for en positiv utvikling. Det kan bli en trussel mot interesser og verdier i samfunnet, fordi det er fare for at de som er sosialt fattige faller ut fra fellesskapet, noe som kan føre til at de ikke blir aktive medlemmer av samfunnet. Det er mulig å forebygge, eller finne en løsning på problemet ved at det settes i gang tiltak som sikrer en sosial utvikling.

5.0 Del II. Forebygging av konsekvenser av sosial fattigdom

Det er urealistisk å mene at det er enkelt å forebygge et sosialt problem som sosial fattigdom. Det er jeg klar over, jeg mener likevel at det er et begrep som burde brukes og som vi har behov for. Det er en beskrivelse i en prosess som for mange barn og unge er vanskelig å komme ut av. Men for de som står alene, foreldre som ikke viser omsorg eller at barnet eller ungdommen ikke har lært seg de sosiale kodene, så er det viktig å vise at det er noen som ser dem. Dette begrepet mener jeg skal beskrive det sosiale vakuemet som oppstår før marginaliseringsprosessene bikker mot eksklusjon eller tilbake til fellesskapet. For å forebygge dette fenomenet er det viktig å se på barns og unges mulighet til å snu sine egne liv. Hvis de får muligheten kan barn og unge finne styrken til å skape nye retninger. Fattigdom er en del av begrepet sosial fattigdom. Det er mulig å komme seg opp og fram i verden.

I forebyggende arbeid med barn og unge handler forebygging om å hindre at uønsket atferd og hendelser oppstår og forhindre fremtidige ulykker. Det viktigste med forebyggende arbeid er å drive positivt vedlikehold og oppbygning (Befring & Moen, 2011, s. 168). Problemet med dette er at sosial fattigdom er et begrep som er både konkret og diffust. Det er konkret fordi det er bestemte ting som mangler, og diffust fordi noen mangler er knyttet til det emosjonelle. Behov som trygghet, omsorg og gode opplevelser er subjektivt og vanskelig å gi en beskrivelse av. Som barnevernspedagog er det nødvendig å ta tak i konsekvensene av sosial fattigdom på det Befring og Moen (2011) kaller individ- og institusjonsnivå. Det er på disse nivåene barnevernspedagogen kan jobbe for å redusere konsekvensene av sosial fattigdom. Forebygging av sosial fattigdom må rettes mot styrking av sosial kompetanse og vedlikehold av sosiale nettverk. Tilknytning til foreldre og andre omsorgspersoner må også styrkes. Dette kan gjøres i barnevernet. Det er mulig å gjøre dette i samarbeid med skole, barnehage, foreldre og for eksempel Barne- og Ungdomspsykiatrisk Poliklinikk. Hvis instanser og foresatte er villige til å samarbeide og ta tak i problemet, kan konsekvensen av sosial fattigdom forbedres.

For å kunne drive et effektivt forebyggende arbeid må barnevernspedagogen møte barn og unge der de tilbringer mest tid. Det blir da skolen og hjemme. Siden barnevernspedagogen i større og større grad jobber i skolen, er barnevernspedagogen unikt tilpasset til å se de som kan regnes som sosialt fattig. Med bakgrunn i miljøarbeid, psykologi, relasjon- og kommunikasjonsarbeid, vil barnevernspedagogen ha et bedre utgangspunkt til å se de som ikke blir sett, enn for eksempel lærere. Lærere er opptatt av elevene sine faglig, men kan overse de som trenger litt mer oppmerksomhet fordi det alltid er en annen som tar mye

oppmerksomhet. Barnevernspedagogen kan rette fokuset mer mot de individene som trenger oppmerksomhet uten at undervisning har førsteprioritet.

De barn og unge jeg regner som sosialt fattige, kan også være de som ikke synes og blir sett i sosiale sammenhenger. Det er de som ikke passer inn, men som ingen ser. Barn og unge som har problemer med å orientere seg sosialt stiller mye dårligere enn barn og unge som har knekket den sosiale koden (Kvillo, 2008). Barnevernspedagogen kan drive sitt forebyggende arbeid på alle arenaer barn og unge tilbringer tid på.

Barnevernspedagogen kan prøve å sikre stabilitet sånn at barnet og ungdommen opplever sammenheng og kontinuitet (Killén, 2013) Forebyggingen kan fortsette ved at barnevernspedagogen hjelper foreldre med å utvide nettverkene sine. Hvis barn vokser opp i små nettverk kan det få problemer med å utvikle sine egne nettverk når de blir eldre. Den sosiale fattigdommen kan utvikle seg til noe mer hvis barnet ikke får sosial støtte i andre enn foreldrene, eller hvis foreldrene ikke klarer å følge opp. En måte å gjøre dette på, er å få foreldrene inn i forskjellige typer grupper, som mødre-, fedre- eller barselgrupper. Det kan settes inn støttekontakt til barnet eller ungdommen så de har andre å forholde seg til enn foreldre og lærere. Støttekontakten kan motivere til nye opplevelser, læring og mestring. Hvis det er en familie som har dårlig råd så kan det settes inn økonomiske tiltak, barnehage, SFO, fritidsaktiviteter og ferie.

Barnevernspedagogen kan være en hjelp og støtte i hverdagen som miljøarbeider, hvis det er andre behov i hjemmet. Hvis barnet får støtte og omsorg av en omsorgsarbeider kan det veie opp for foreldrenes mangler (Killén, 2013).

5.1 Skole og fritid

Opplæringslova (1998) har flere paragrafer som legger fokus på forebygging og sikring av elevers sosiale trivsel i skolen. § 9a – 3 – 4 og 5 tar for seg dette. Dette viser at det er mye fokus på at alle skal ha det bra på skolen, og at de som ikke har det bra skal bli tatt vare på. Jeg tolker det sånn at skolen er pliktet til at alle skal ha et skolemiljø som gjør at de kan utvikle de egenskapene de trenger for å klare seg sosialt.

Gjennom å være tilgjengelig på arenaene til barnet og ungdommen kan barnevernspedagogen gi trygghet. Barnevernspedagogen kan forebygge sosial fattigdom når barn og unge lever i situasjoner som gjør at de ikke får oppfylt sosiale behov. Barnevernspedagogen kan være en resurs i skolen som miljøarbeider. Ved å ha den grunnutdanningen barnevernspedagogen har,

er de bedre rustet til å fange opp barn som er sosialt fattige enn kanskje lærerne ikke klarer å se. Ved å være miljøarbeider kan barnevernspedagogen se barn og unge utenom undervisningen. Som nevnt tidligere er et av de største problemene for barn og unge som er sosialt fattige at de har små nettverk. Barnevernspedagogens jobb i skolen blir å hjelpe barnet og ungdommen til selv å utvide disse nettverkene. I skolen kan det settes opp aktiviteter som gjør at elever møtes på tvers av klasser og trinn. Hvis en ungdom ikke passer inn i sin egen klasse kan han eller hun finne noen i andre klasser. Muligheter for dette er at skolen jobber sammen om å skape en musikal, aktivitetsdager hvor det er andre alternativer enn bare idrett. Det kan være kunst og håndverk, musikk, heimkunnskap, natur og vitenskap og liknende. Hvis skolen velger å sette opp en musikal, trenger ikke alle å stå på scenen. Det er like viktig at noen bygger kulisser, syr kostymer og lager musikken. Dette gir barn og unge mulighet til å oppleve mestring, noe som vil føre til at de får bedre selvtillit og får nye venner. Et tiltak i skolen som kan forebygge akkurat sosial fattigdom er PALS (Positiv atferd, Støttende læringsmiljøer, og samhandling). Dette tiltaket skal hjelpe lærer, ansatte, elever og foresatte til å skape et positivt læringsmiljø som omfavner alle.

Universelle, systematiske og effektive forebyggings tiltak retter positiv oppmerksomhet mot alle skolens elever og bidrar til å redusere antall elever med atferdsproblemer. Elever som ikke nyttiggjør seg universelle forebyggende tiltak, blir tidlig identifisert slik at de raskt kan få tilpassede støttetiltak. Aktiv støtte gjennom handling og deltakelse fra skolens ansatte, ledelse, foreldre og elever er avgjørende for utvikling av et godt læringsmiljø (Fischer, 2010).

Dette tiltaket vil kunne ta tak i alle elvene som kan ha det vanskelig, å gi dem mulighet til å utvikle nye atferdsmønstre og oppleve mestring både sosialt og faglig.

Forebygging av sosial fattigdom blant barn og unge er vanskelig, men det er viktig. Konsekvensene barn og unge kan få av sosial fattigdom er store, men det er også mulig å snu prosessene. Fordi sosial fattigdom er en prosess som skjer i relasjonen mellom mennesker er det også her at prosessen kan snus. Hvis barn og unge får tilgang på de sosiale faktorene de trenger for å få behovene sine oppfylt, vil de kunne forbedre livskvaliteten drastisk.

6.0 Avslutning

I denne oppgaven har jeg forsøkt å vise hva jeg legger i begrepet sosial fattigdom som jeg har konstruert selv. Begrepet jeg har konstruert skal gi en utvidet forståelse av hva jeg mener

fattigdomsbegrepet burde inneholde. Jeg har med det sosialkonstruksjonistiske perspektiv vist at sosial fattigdom og økonomisk fattigdom blir skapt av vår egen virkelighetsoppfatning og i relasjonene mellom mennesker. Det sosialkonstruksjonistiske perspektiv viser at forståelsen av hva fattigdom er kan endres ut fra vår forståelse av verden. Jeg mener derfor at det er helt nødvendig å bruke et begrep som sosial fattigdom. Ved å konstruere et nytt begrep vil jeg vise at det er viktig å differensiere begrepet fattigdom. Begrepet fattigdom har alltid handlet om hva mennesker mangler. Det har for det meste vært snakk om hva som mangler økonomisk, og de essensielle behovene mennesker har for å overleve. Jeg vil vi skal bruke sosial fattigdom som et begrep som beskriver hva mennesker og spesielt barn og unge mangler av sosiale faktorer uavhengig av økonomi. Fattigdom er ikke bare penger og levestandard under gjennomsnittet.

Begrep som marginalisering, sosial isolasjon og -eksklusjon beskriver prosesser som skyver utsatte individer og grupper ut av det sosiale fellesskapet. Dette er ofte prosesser som gjør at det er vanskelig for de som er rammet å komme tilbake til fellesskapet, fordi det følger med et stigma. Problemene med disse begrepene er at de ikke tar hensyn til de sosiale behovene som kanskje har vært fraværende, før individet har blitt marginalisert eller ekskludert. Sosial fattigdom viser til at det kan være noe annet som mangler enn penger og tilgang på den beste utdanningen som kan føre til at barn og unge faller utenfor. Det er like mye mangelen på nettverk, foreldre som følger opp, lærere som ser elever og trygghet.

I siste del av oppgaven har jeg forsøkt å gi et bilde på hvordan barnevernspedagogen kan forebygge konsekvensene av sosial fattigdom. Ved å hjelpe barn og unge til å finne nye nettverk og legge til rette for at de kan utvikle sosial kompetanse kan barnevernspedagogen hjelpe barn og unge til å hjelpe seg selv. Når barn og unge opplever mestring og trygghet både sosialt og faglig vil de utvikle seg videre til å finne sin plass i samfunnet. Ved å få veier tilbake til de sosiale arenaene, eller ved å få tilgang på nye nettverk vil risikoen for at den sosiale fattigdommen skal utvikles til noe mer alvorlig reduseres. Barnevernspedagogen må jobbe intensivt med forebygging både på individnivå og på institusjonsnivå. På den måten kan barn og unge som er i en sårbar situasjon bli plukket opp før problemer kan utvikle seg til å bli alvorlige atferdsvansker.

Under arbeidet med denne oppgaven har jeg funnet at prosjektet om å skape et nytt begrep innen fattigdom er å gape litt høyt. Jeg mener fortsatt at det er viktig og riktig å bruke dette begrepet, men jeg skulle nok hatt et bedre grunnlag for det. Konstruksjon av begreper tar tid.

Jeg valgte å gjøre det på denne måten, fordi jeg ser et behov for en oppfriskning i begrepsbruken innen fattigdom- og levekårs litteratur. Det er et behov for en differensiering i fattigdomsbegrepet, det burde rettes søkelys mot mangelen på rene sosiale faktorer. I barnehager, skoler, fritidsaktiviteter og i barnevernet er det mange barn og unge som ikke får trening og oppfølging i sosial kompetanse og mestring. Når de skal ut i verden stiller de langt dårligere enn de som får den trenging de skal ha. Sosial fattigdom beskriver, de som står i skyggene.

Litteraturliste

- Adamson, P. (2012) *Measuring Child Poverty: New league tables of child poverty in the world's rich countries* Innocenti Report Card 10, Florence: UNICEF Innocenti Research Centre
Hentet 01.5.2013 fra:
http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc10_eng.pdf ()
- Aveyard, H. (2010) *Doing a Literature review in Health and Social care: A Practical Guide* 2. Utgave Berkshire, England: Open University Press
- Befring, E. & Moen, B-E. (2011) *Ungdom, læring og forebygging*
Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving* 5. Utgave Oslo: Gyldendal Akademisk
- Ellingsen, D. Nilsen, A.C. & Meling, A. (2009) *Ung og marginalisert: et Agderperspektiv på utsatt ungdom* FoU-rapport nr. 2/2009
Hentet 11.5.2013 fra:
<http://www.agderforskning.no/reports/000fou0209ungmarg.pdf> ()
- Fløtten, T.(1999) *Sosial ulikhet: Fattigdom i Norge*
Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo rapport 303
- Fløtten, T. & Pedersen, A.W. (2008) *Fattigdom som mangel på sosialt aksepterte levekår.* I. Harsløf & S. Seim (Red.) *Fattigdommens dynamikk: Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet* (s. 34 – 61). Oslo: Universitetsforlaget
- Frønes, I. & Strømme, H. (2010) *Risiko og marginalisering: Norske barns levekår i kunnskapssamfunnet* Oslo: Gyldendal Akademisk
- Halvorsen, K.(2002a) *Forskningsmetode for helse- og sosialfag: En innføring i samfunnsvitenskapelig metode.* Oslo: Cappelen Akademisk Forlag
- Halvorsen, K. (2002b) *Sosiale problemer: En sosiologisk innføring.* Bergen: Fagbokforlaget
- Halvorsen, K. (2005) *Ensomhet og sosial isolasjon i vår tid* Oslo: Gyldendal Akademisk

- Harsløf, I. & Seim, S.(2008) *Fattigdom i en norsk velferdskontekst*
I. Harsløf & S. Seim (Red.) *Fattigdommens dynamikk: Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet* (s. 13 – 33) Oslo: Universitetsforlaget
- Johannessen, A. Tufte, P.A. & Christoffersen, L.(2010)
Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode. Oslo: Abstrakt Forlag
- Killén, K. (2013) *Barndommen varer i generasjoner: Forebygging er alles ansvar*
3. Utgave Oslo: Kommuneforlaget AS
- Klyve, A.(2006) *Marginalisering og forebygging* B. Erdal (red.) *Ute Inne: Oppsøkende sosialt arbeid med ungdom* (s.71 – 80) Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kvello, Ø. (2008) *Sentrale begreper i sosialiseringsteorier* Ø. Kvello (red.) *Oppvekst: Om barns og unges utvikling og oppvekstmiljø.* (s.43 – 66) Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kvello, Ø. (2008) *De mest betydningsfulle sosialiseringsarenaer og – agenter* Ø. Kvello (red.) *Oppvekst: Om barns og unges utvikling og oppvekstmiljø.* (s. 155 – 190) Oslo: Gyldendal Akademisk
- Lysetøl, P.M. & Meland, E.A. (2012) *Velferdsstatens økonomi: Innføring i samfunnsøkonomi for helse- og sosialfagstudenter.*
2. utgave Oslo: Universitetsforlaget
- Røkenes, O.H. & Hanssen, P-H.(2006) *Bære eller bryte: Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker.* 2.utgave Bergen: Fagbokforlaget
- Schiefloe, P.M. (2003) *Mennesker og samfunn: Innføring i sosiologisk forståelse*
Bergen: Fagbokforlaget
- Sletten, M.A. (2011) *Å ha, å delta, å være en av gjengen: Velferd og fattigdom i et ungdomsperspektiv* NOVA Rapport 11/2011
- Wadel, C. & Wadel, C.C. (2007) *Den samfunnsvitenskapelige konstruksjon av virkeligheten*
Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Wilkinson, P. & Pickett, K.(2011) *Ulikhetens pris: Hvorfor likere fordeling er bedre for alle.*
Oslo: Res Publica
- Øia, T. & Fauske, H.(2010) *Oppvekst i Norge.* 2. utgave Oslo: Abstrakt Forlag

Love:

Opplæringslova.(1998) *Lov om grunnskolen og den vidregående opplæringa*

Hentet 23.5.2013 fra:

http://lovdata.no/cgi-wift/wiftdles?doc=/app/gratis/www/docroot/all/nl-19980717-061.html&emne=opplæring*&&

Internett:

Fischer, A.C. (2010. 22.november) *Positiv atferd, støttende læringsmiljøer og samhandling (PALS)* Hentet fra: <http://www.barnevernet.no/Forebygge1/Tilbud/test2/>

Høgskulen Stord/Haugesund (2013.18.april) *Oppgi kilder, skrive sitater, lage referanseliste*

Hentet 16.3.2013 fra:

http://www.hsh.no/biblioteket/studiestotte/kildebruk_og_referanselister.htm#websiteside2

Vedlegg

Database:	Søkeord:	Antall treff:	Funn:
Bibsys Ask	Barn? Fattigdom?	90	Å ha, å delta, å være en av gjengen: velferd og fattigdom i et ungdomsperspektiv. Nova rapport Nr.11/11
Bibsys Ask	Sosial velferd Barn? Fattig?	72	Barn i Risiko – Skadelige omsorgssituasjoner Øyvind Kvello Barnefattigdom Tone Fløtten (red.) Fattigdommens dynamikk – Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet Ivan Harsløf og Sissel Seim (red.)
Bibsys Ask	Marginalisering? Barn? Fattig?	3	Risiko og Marginalisering – Norske barns levekår i kunnskapssamfunnet

Bibsys Ask	Risiko? Barn? Fattig?	7	Ensomhet og isolasjon i vår tid. Knut Halvorsen Udsatte Børn et helhedsperspektiv Karen – Asta Bo, Jens Guldager og Birgitte Zeeberg (red.)
Academic Search Premiere	Socioeconomic factors Child Poverty risk 2012 – 2013	49	Area – based socioeconomic environment, obesity risk behaviors, area facilities and childhood overweight and obesity: Socioeconomic environment and childhood overweight.
Academic Search Premiere	Social constructions Poverty 2012 - 2013	7	Decentering poverty studies: Middle class alliances and the social construction of poverty.
Bibsys Ask	Sosial? Konstruksjon?	29	Den samfunnsvitenskapelige konstruksjon av virkeligheten Cato Wadel og Carl Cato Wadel
Bibsys Ask	Marginalisering? Fattig?	14	Social exclusion. David Byrne

Bibsys Ask	Forebygging? Barn? Ung?	136	<p>Ungdom, læring og forebygging Edvard Befring og Bjørg – Elin Moen</p> <p>Learning to fail: How society lets young people down. Fran Abrams</p> <p>Miljøarbeid i barnevernet – Systematikk og refleksjon. Erik Grønvold og Jan Storø</p> <p>Barndommen varer i generasjoner: Forebygging er alles ansvar. Kari Killén</p>
Bibsys Ask	Forebygging Barn? Ung?	150	<p>Barnevern i barnehage og skole. Eriksen og Germeten</p> <p>Nettverk og økologi. Problemløsende arbeid med barn og unge. Johan Klfbek og Terje Ogden</p>